

KIYILAR

HAZIRLAYANLAR:

GÖKHAN ALAN 20924536

ELÇİN DEMİRAL 20824647

GİZEM BAŞTUĞ 20824561

KIYILAR

Kıyı çizgisi: Deniz, göl ve akarsularda herhangi bir anda suyun kara parçasına değdiği noktaların birleşmesinden oluşan ve hava koşullarına göre değışen doğal çizgidir.

Kıyı kenar çizgisi: Deniz, doğal ve yapay göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturulduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırırır.

Kıyı: Deniz ile karanın ve buralarda hüküm süren olayların birbiriyle en yakın temasa geldiği yerdir.

Kıyı şekillerinin meydana gelişi ve gelişmelerini açıklayabilmek için çok çeşitli etken ve süreçleri göz önünde bulundurmak gerekir. Kıyıların şekillenmesi ve kıyı tiplerinin meydana gelişi üzerinde rol oynayan etkenleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Yapı ve litoloji: Kıyıyı oluşturan tabakaların durumu veya yapı ile bu tabakaların litolojik özellikleri kıyı şekli üzerinde etkiler oluşturur. Örneğin kıyı çizgisine paralel kıvrımlar halinde kıvrılmalar oluşturdukları sahada kıyı genellikle düz bir uzanış gösterir. Böyle bir sahada aynı dirençteki tabakalar denizle uzun bir mesafe boyunca ilişki kuracağından bu durum dalgalar tarafından çeşitli tabakalar arasında var olan direnç farklarını belirtmeye gerek yoktur. Oysa kıvrım doğrultusu kıyıya dik açı oluşturduğunda dalgalar farklı dirençteki tabakalar ile ilişki kurarlar ve kısa zamanda bir kıyı, bazı kısımların daha fazla aşınması sonucunda girintili çıkıntılı bir şekil kazanır.

2. İç etken ve süreçler: İç etkenlerin kıyı şekillenmesi üzerindeki etkileri iki şekilde olur.

- Bunlar kıyının asıl şeklini ve kıyı bölgesinin yapısını belirleyerek etki ederler. Kıyının volkanik maddelerden meydana gelmiş olması, kıvrımlı, yatay, faylı veya diskordant örtülü olması, şekillenmesi ve gelişimi üzerinde önemli rol oynar.
- Taban seviyesinde değişikliklere neden olarak kıyı şekillenmesinde kesintilere ve polisiklik kıyı şekillerinin meydana gelmesine yol açmak şeklinde olur.

3. Dış ve süreçler: Karaların şekillenmesinde rol oynayan dış etkenler arasında dalgalar, akıntılar, gel-git hareketleri ve organizmaların aktivitesi üzerinde durulur. Bu etkenlerden başka aynı zamanda çözülme, kütle hareketleri, sellenme, akarsular,, rüzgarlar gibi diğer dış etken ve süreçlere sıkı bir şekilde bağlıdır.

4. Zaman unsurunun etkisi: Zaman unsurunun doğrudan doğruya etkisi, şekillenmenin süresine bağlı olarak kıyının geçirdiği gelişim devrelerinde kendini gösterir. Dolaylı etkisi ise; bu gelişimde çeşitli özellikte kesintilerin ve karışıklıkların ortaya çıkması ve polisiklik kıyı şekillerinin oluşmasına yol açması şeklinde kendini gösterir.

5. Kıyı bölgesinin jeomorfolojik özellikleri: Kıyı çizgisinden başlayarak belli bir uzaklık boyunca geriye doğru uzanan kıyı bölgesinden topografya özellikleri, bir taraftan asıl kıyı şeklini belirlemek, diğer taraftan kıyının işlenmesi ve gelişimi üzerinde rol oynayarak çok önemli etki yapar. Burada üç önemli olayı açıklamak gerekirse; birincisi, kıyıların çeşitli etken ve süreçlerin etkisi altında şekillenmiş ve şekillenmekte olmaları olayıdır. İkincisi, asıl kıyı tiplerinin meydana gelişi. Halan yeryüzünde gözlenen kıyı tipleri iki etkene bağlı olarak oluşmuştur. Bunlardan biri taban seviyesinin son pozitif hareketi, diğeri ise transgresyon sonucunda denizle ilişki haline geçerek kıyı haline dönüşen bölgenin jeomorfolojik özellikleridir. Üçüncüsü ise; kıyı çizgisinin sürekli aynı yerde

kalmamış aksine zamanın akışı sırasında bazen karaya bazen de denize doğru ilerlemiş olduğudur.

İklim değişikliği sonucu okyanuslardan buharlaşan sular sürekli kar ve buzul örtüleri şeklinde çok uzun bir süre karalar yüzeyinde kalırsa okyanusların seviyesi alçalır. Aksi takdirde yükselme olur. Buzul Çağı'ndaki okyanus ve denizlerde bu türden birçok kez seviye değişimleri yaşanmıştır. Akdeniz deki seviye değişimleri buna örnek gösterilebilir.

Pleistosenin devamı esnasında geçmişten günümüze doğru deniz seviyesinin genel bir alçalma eğilimi göstermiş olduğudur. Bu durumun nedeni kıtaların tektonik hareketlerle yükselmesi veya okyanus tabanlarının derinleşmesi ya da genişlemesi olabilir.

Holosen'de meydana gelen deniz seviyesindeki yükselme ve buna bağlı olarak hızlanan alüvyal birikme sonucu oluşan Köyceğiz ve Dalaman ovalarının gelişimi bu çevredeki bazı tarihi yerleşme alanlarının kuruluş ve gelişmesi ile yakından ilişkilidir.

İÇ KUVVETLER **EPIROJENEZ (KITA OLUŞUMU)**

Kara ve denizlerde düşey doğrultudaki alçalma yükselme hareketlerine epirojenez denir. Başka bir ifade ile, yer kabuğunun geniş alanlı yaylanma hareketleridir.

Farklı yoğunluktaki yer kabuğu parçaları manto üzerinde dengeli bir biçimde dururlar. Bu olaya izostazi, dengeye ise izostatik denge denir. Herhangi bir yerde epirojenez olayının olabilmesi için, izostatik dengenin bozulması gereklidir.

İzostatik dengeyi bozan olaylar şunlardır:

İklim değişiklikleri

Yeni bir dağ oluşumu

Engelibeli yüksek yerlerin fazla aşınması

Deniz çukurluklarında tortulanmanın fazla olması

REGRASYON:(Deniz gerilemesi)

İzostatik dengeyi bozan yukarıdaki olaylar sonucu karalar hafiflemekte ve yükselmektedir. Karalar yükselince deniz seviyesi gerilemekte, deniz altındaki

alanlar kara haline gelmektedir. Bu şekilde, deniz seviyesinin alçalması olayına regresyon denir.

TRANSGRESYON:(Deniz ilerlemesi)

Karalardaki, lâvlar, birikmeler, buzullaşma, vb. olaylar sonucunda da karaların yükü artmakta ve ağırlaşarak ya da iç kuvvetlerin etkisiyle çökmektedir. Bu alçalma sonucunda denizler karalara doğru ilerlemekte ve kara parçaları sular altında kalmaktadır. Bu şekilde, deniz seviyesinin yükselmesi olayına da transgresyon adı verilir.

Epirojenez hareketlere örnek olarak, İskandinav Yarımadası ve Kanada verilebilir. Buzul çağında buralarda 1 - 2 km kalınlığında bir buz tabakası vardı. Sonradan buzullar eriyince, karaların üzerindeki yük azaldı ve mağmaya doğru gömülen bu kara parçaları tekrar yükselmeye başladı. Bu yükselme, günümüzde de yavaş yavaş devam etmektedir.

EPIROJENİK HAREKETLERE ÖRNEKLER:

1.İskandinav yarımadasındaki kalın buzulların erimesiyle hafifleyen yarımada, her yıl, 5cm.yükselir.

2.Hollanda çevresi alçalır.

3.Tokyo deprem olmadığı zaman yılda 2 cm çöker.

4.Venedik yılda 4 mm. alçalır.

5.Grönland ve Antarktika kalın buzullardan dolayı mantoya gömülmüştür.

Türkiye'de epirojenez:

Anadolu bu hareketlerle, özellikle Ege ve İç Anadolu 10-15 milyon yıldan beri yükselirken Karadeniz ve Akdeniz havzası Karadeniz ve Akdeniz deniz tabanları çökmekte yani bu denizler gittikçe derinleşmektedir.

Türkiye'de yüksek ova ve platoların yaygın olmasının nedeni:

3.zaman sonları,4.zaman başlarında Anadolu yarımadasının bütünüyle yükselmesidir.

Kıyı Şekillenmesinde Etkili Faktörler

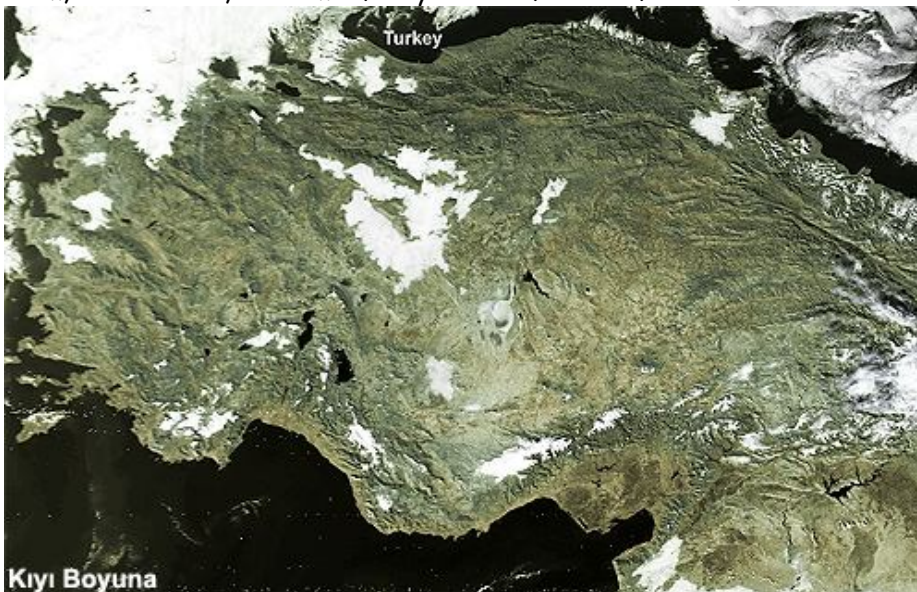
- Dalgalar
- Akıntılar
- Gel-git
- Akarsular
- Buzullar
- İç kuvvetler
- Kıyıdağların uzanış biçimi
- Canlılar(mercanlar)(en az etkili)
- Rüzgarlar(dolaylı etkiye sahip)

KIYITİPLERİ

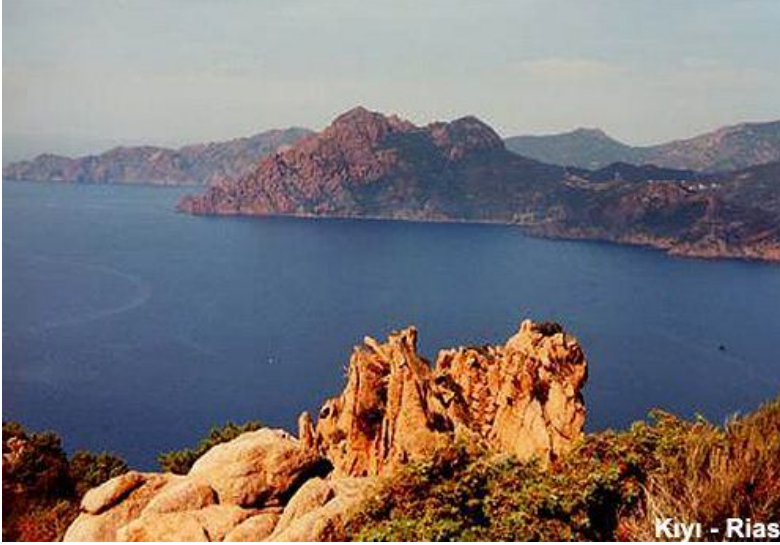
1. **ENİNE KIYILAR:** Dağların kıyıya dik uzandığı yerlerde görülür. Ör: Ege Bölgesi Kıyıları (Edremit-Kuşadası arası). Bu kıyılarda; girinti-çıkıntı fazladır. Kıta sahanlığı geniştir. İç kesimlere ulaşım kolaydır. Limanların Hinterlandı geniştir. Deniz etkisi iç kesimlere kadar sokulabilir

2. **BOYUNA KIYILAR:** Dağların kıyıya paralel uzandığı yerlerde görülür. Ör: Karadeniz ve Akdeniz Kıyıları. Bu kıyılarda; girinti-çıkıntı azdır. Doğal limanlar azdır ve hinterlandları dardır. İç kesimlere ulaşım zordur. Dalga aşındırması ile falez oluşumu fazladır. Kıyı ile iç kesim arasında iklim, bitki örtüsü, ekonomik faaliyetlerde farklılık fazladır.

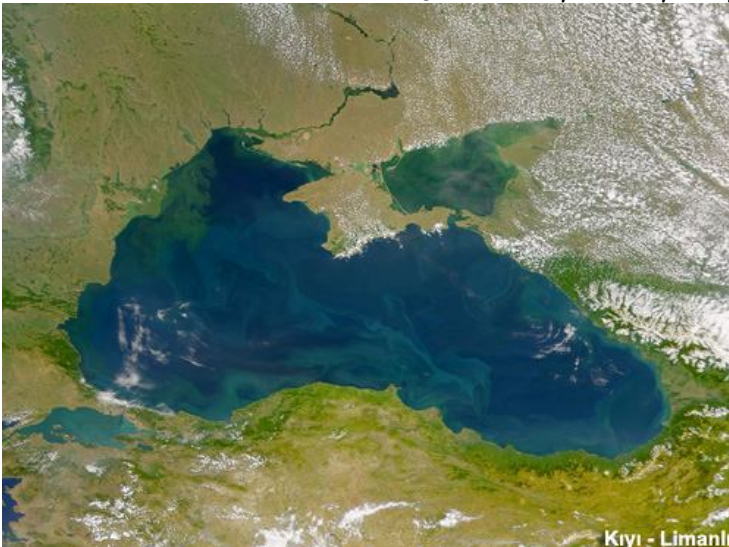
3. RİA TİPİ KIYILAR: Akarsu vadilerinin deniz suları altında kalmasıyla oluşan kıyı tipidir. Ör: İstanbul-Çanakkale Boğazları, Haliç ve G.Batı Anadolu Kıyılarıdır.

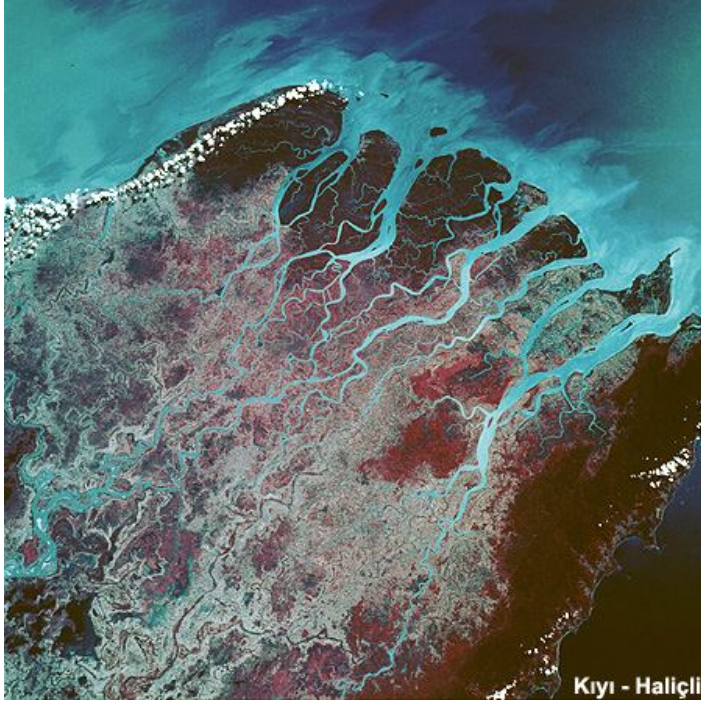
4. DALMAÇYA KIYI TİPİ: Kıyıya paralel uzanmış dağların çukur kısımlarının deniz suları altında kalmasıyla oluşan kıyı tipidir. Dağların yüksek kısımları kıyıda adaları oluşturur. Ör:Adriyatik denizinde Dalmaçya kıyıları (eski Yugoslavya kıyıları). Yurdumuzda Antalya- Kaş kıyıları buna örnektir.

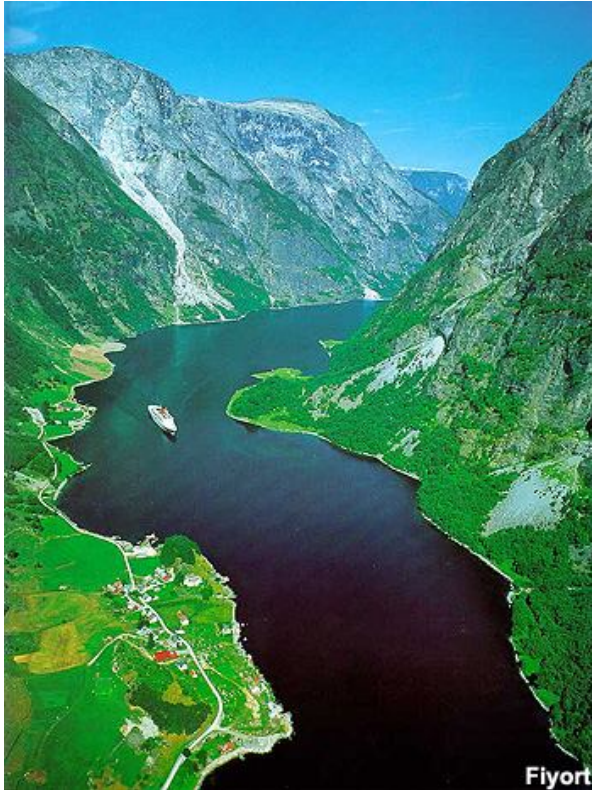
5. LİMANLI KIYILAR: Geniş tabanlı vadilerin veya koy-körfezlerin deniz suları altında kalmasıyla oluşan kıyı tipidir. Ör:Karadeniz'in kuzeyindeki kıyılar (odessa, Dinyeper,) buna örnektir. Yurdumuzda ise B. ve K. Çekmece kıyıları böyle kıyılardandır.

6. HALIÇ (ESTUAR) TİPİ KIYILAR: Gel-git olayının etkisiyle akarsu ağızlarında oluşan kıyılardır. Kuzeybatı Avrupa kıyılarındaki önemli limanlar buna örnektir. Yurdumuzda yoktur.

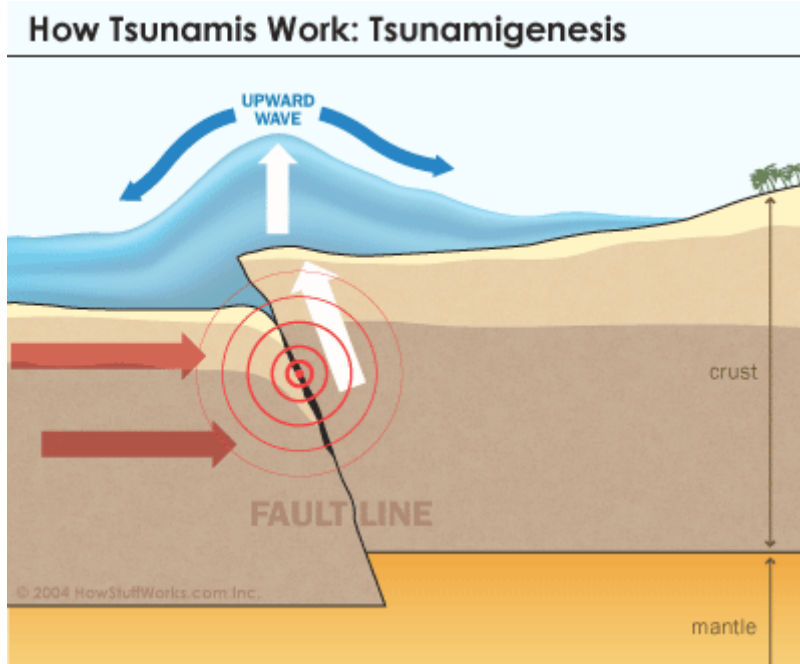

7. FİYORT TİPİ KIYILAR: Buzul vadilerinin sular altında kalmasıyla oluşan kıyılardır. Bu kıyılara en iyi örnek İskandinav Yarımadasındaki kıyılar gösterilebilir. Eğer kıyıda adalar var ise ve kıyının girintisi- çıkıntısı fazla ise bu tür kıyılara skyer tipi kıyılar denir. Ör:Norveç kıyıları

8. RESİF KIYILARI: Mercan iskeletlerinin üst üste birikmesiyle oluşan kıyı tipidir. Ör:Mercan adaları kıyıları (Avustralya Kıtasının doğusunda).

TSUNAMI LİMAN DALGASI

Japonca'da "Liman Dalgası" anlamına gelen "Tsunami" sözcüğü okyanus ya da denizlerin dibinde oluşan deprem, volkan patlaması ve bunlara bağlı çökmesi, zemin kaymaları gibi tektonik olaylar sonucu denize geçen enerji nedeniyle oluşan uzun salınımlı dev deniz dalgasına tsunami denir.

1896 yılında Japonya'da 21000 kişinin ölümüne yol açan Büyük Melji Tsunamisi sonrası dünyaya yaptıkları yardım çağrısı içinde yer alan Tsunami sözcüğü, bu tarihten itibaren dünya dilleri literatürüne girmiştir.

Tsunami, Pasifik Okyanusunda çok sık diğer okyanus ve denizlerde seyrek görülür. Okyanus kabuğunun kırılması sonucu oluşan tsunami, okyanus açıklarında bir insan boyu kadar yüksekliğe ve dalga boyu yüzlerce kilometredir. Tsunami diğer gel-git ya da dalgalarından farkı, su zerreciklerinin sürüklenmesi sonucu hareket kazanmasıdır. Tsunamiden farklı olarak kapalı havzalarda, körfezlerde, göllerde, rüzgar ya da depremlerde oluşan küçük periyotlu dalgalar "salınım" olarak adlandırılır.

Salınımın tsunamiden farkı;

Tsunmai; hemen ve 4-5 dalgadan oluşur ve kısa sürede etkisini kaybeder. Salınım ise daha geç, daha fazla dalgadan oluşur ve daha sonra uzun süre etkilidir.

Tsunamiler oluşum sırasında 3 evreden geçer;

1. Oluşum Evresi: Okyanus tabanındaki yer kabuğu kırılarak deprem oluşur. Bunun sonucunda okyanus ya da deniz suyunun dengesi bozulur ve su kütlesi karıştırılır.

2. Yayılma Evresi: Oluşan dalgalar açık denizlerden kıyılara doğru hızla yayılır.

3. Sel-Tufan Evresi: Karalar, kıyılardaki yerleşim alanları, tesisler, limanlar su altında kalır.

Deniz kıyısında hissedilen depremden sonra tsunami olma olasılığı her zaman vardır. tsunaminin ilk etkisi deniz suyunun yavaş yavaş bir metre kadar yükselmesi ve çökmesi ile belli olur. Bu dalga sonrakilerin habercisidir. Yıkıcı dalgalardan önce okyanus ya da denizden gelen gök gürültüsü veya uçak sesini andıran bir uğultu duyulabilir.

KIYILARIN ÇÖKEL YÜZEY ŞEKİLLERİ

- *KUMSAL
- *DİL
- *TOMBO
- *SET ADALARI

Kumsal(plaj)

Plajlar genelde, tuzlu su kıyı şeridi boyunca uzanan yatay ve doğal oluşumlardır. Dalga ve rüzgarın etkisiyle kenara vuran kaya ve diğer denizden gelen jeolojik kalıntıları barındırır.

KIYI SÜRÜKLENMESİ

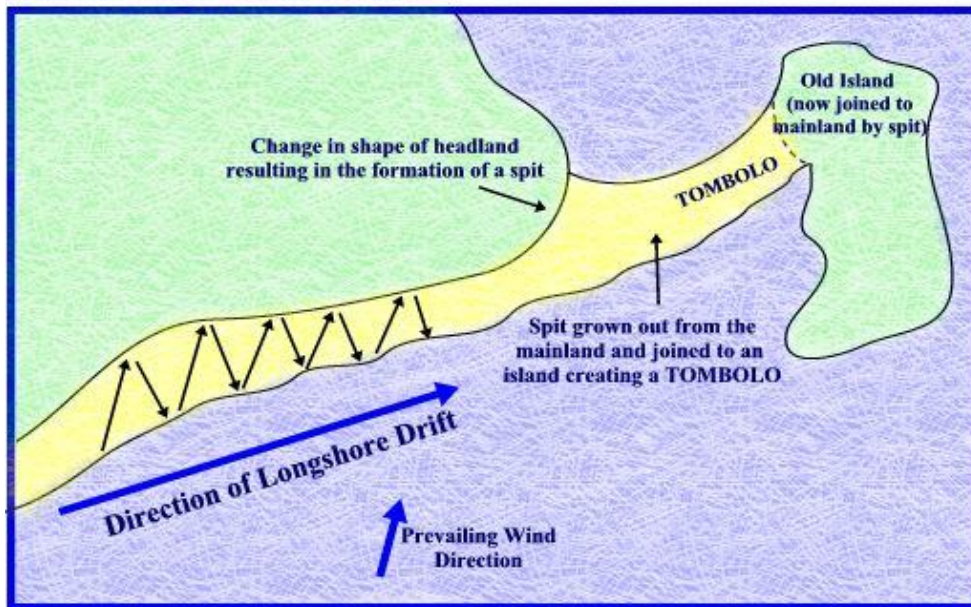
Kırılan dalgaların oluşturduğu akıntılarla kumların denize çekilmesi. Bu durum kıyı koruma planları açısından önem taşır.

Diller kıyı akıntılarının koya girişte olduğu gibi, daha derin sularda kumu çökeltmesiyle oluşur. **Körfezağzı** seti ise koyun ağzına kadar uzanana kadar gelişmiş bir dildir.

Tombolo

Kıyı oku ile açıktaki bir adanın karaya bağlanması ile ortaya çıkan şekil. Bağlama Seti Kıyı okları karaya yakın adalara doğru oluştuğlarında, zamanla ada ile ana kara birbirine bağlanır. Oluşan bu şekle tombolo denir. Örneğin Marmara Bölgesi'ndeki Kapıdağ Yarımadası bir ada iken, tombolo ile ana karaya bağlanmıştır. Ayrıca Sinop ili de bir tombolo üzerinde kurulmuştur.

Formation of a Tombolo

Set adaları

KIYILARIN AŞINMA YÜZEY ŞEKİLLERİ

Kaynaklar

<http://www.harbiforum.org/genel-kultur/131171-kiyi-tipleri-ve-olusum-sureci.html>

<http://cografyalise.blogcu.com>

www.cografya.gen.tr